

UN MORMÎNT DE LUPTĂTOR CELT DESCOPERIT LA CURTUIUȘENI

de

NICOLAE CHIDIOȘAN
ALEXANDRU SAȘIANU

În primăvara anului 1980, după surparea malului sud-estic al dunei de nisip „Dîmbul ars“, din centrul comunei Curtuiuşeni, jud. Bihor, au apărut mai multe piese arheologice din fier (spadă, teacă, lanţ, 3 rozete şi un cui), care au fost colectate apoi de elevii Şcolii generale din localitate.

Din informaţiile şi cercetările ulterioare rezultă că obiectele amintite constituiau inventarul funerar al unui inhumat care a fost depus într-o groapă adîncă de 180—200 cm. Exploataările de nisip ulterioare au distrus oasele umane şi resturile pieselor care, probabil, completau pe cele recuperate.

„Dîmbul ars“ este o dună de nisip cunoscută în literatura arheologică datorită necropolei existente aici şi, în care s-au făcut, de-a lungul anilor, numeroase descoperiri celtice¹. Tot aici, în anul 1967, au fost întreprinse săpături arheologice, care au avut ca rezultat descoperirea altor 14 morminte de incinerare şi de inumaţie aparţinînd celtilor².

Inventarul funerar recuperat de noi în 1980 se compune din următoarele piese:

1. **Spadă de fier** (fig. 1/1). Este lucrată prin ciocănire, are lamă lată, nervura mediană nu prea pronunţată şi virful uşor rotunjit. Tija minieru-este terminată printr-un buton iar garda are forma unei aqualade.

Spada este foarte bine conservată şi nu a fost trecută prin foc, înainte de a fi depusă în mormînt.

Tija şi aproximativ 1—1,5 cm din lamă au fost acoperite cu un strat subţire care dă impresia unei pelicule (foiţe) protectoare de factură nobilă.

Dimensiuni: Lungimea 76 cm, lăţimea maximă 4,9 cm, grosimea 0,5 cm.

¹ M./Roska, în *Közlemények*, II, Cluj, 1942, p. 35—38.

² Cercetări efectuate de N. Chidioşan. Materiale parţial inedite în colecţia Muzeului Ţării Crişurilor. Vezi şi Vl. Zirra, în *Dacia*, N. S., XV, 1971, p. 189—195.

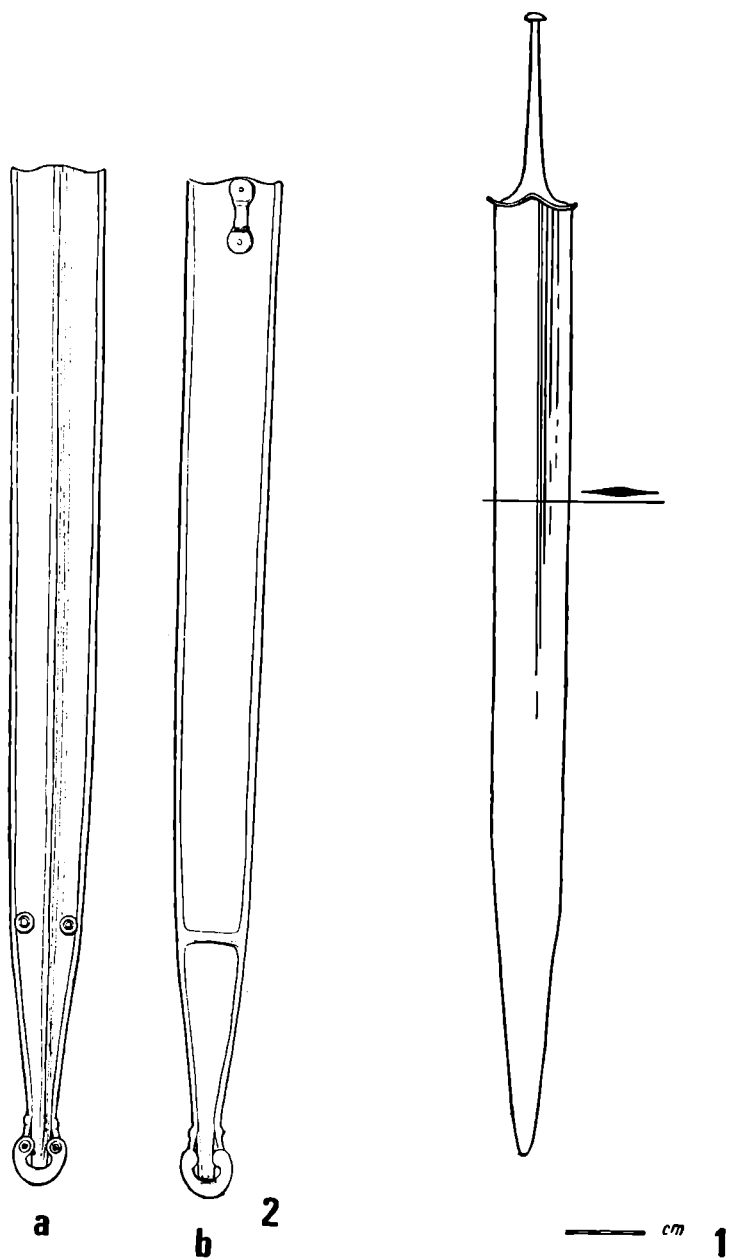

Fig. 1. Curtuiuşeni. Inventarul mormîntului celtic. Sabie şi teacă de fier.

Spade asemănătoare se încadrează în tipul Silvaş-Hatvanboldog.

2. Teacă de fier (fig. 1/2 a—2 b). Este confecţionată din tablă subţire (gr. 0,1 cm) şi a fost ruptă, în mai multe bucăţi, de către descoperitori.

Faţa exterioară a tecii are o nervură reliefată mediană şi verticală. Marginile tecii sînt şi ele reliefate ca rezultat al prinderii plăcilor de fier prin îndoirea uneia deasupra celeilalte. La vîrfurile tecii, buterola este lucrată dintr-un fier forjat. Este de tip cordiform, mult îngroşată spre vîrf. Pe butoanele laterale sînt stanţate cîte două cercuri concentrice cu puncte centrale. Marginile buterolei se ridică în sus pe teacă, formînd două muchii reliefate care se termină în două butoane ornamentale iar pe partea dorsală marginile se unesc printr-o baghetă transversală peste lăţimea tecii. Tot pe faţa anterioară, lingă gura tecii, se află o urechiuţă ce se prinde de placa tecii prin două nituri trecute prin două prelungiri discoidale.

Dimensiuni: Lungimea 67,7 cm, lăţimea maximă 5,6 cm.

Teaca descrisă are analogii la: Pecica, Săcuieni³, Silvaş⁴, Pişcolt⁵ şi în mai multe necropole din Ungaria⁶.

Cercetătorul José Maria de Navarro, care s-a ocupat de spadele celţilor şi tecile lor, încadrează acest tip spre Latène-ul mijlociu⁷.

Pe baza analogiilor din complexe bine databile spada şi teaca de la Curtuiuşeni se poate atribui perioadei Lt. B2.

3. Lanţ de fier (fig. 2). Este lucrat din sîrme groase şi este format din 12 segmente, lucrate prin răsucire şi terminate cu urechi pentru articulare între ele. Sîrmele din care s-au confecţionat segmentii sînt inegale ca grosime. Unul din capete are o verigă uşor răsucită, asemănătoare cu un „8”. Celălalt capăt este o simplă cheutoare cu o ureche rămasă liberă.

Lanţul s-a păstrat în condiţii foarte bune şi nu se văd pe el urme de ardere.

Prin asocierea cu celelalte obiecte (sabie, teacă) este mai mult ca sigur că lanţul s-a folosit pentru prinderea spadei de brîu.

Dimensiuni: Lungimea 61 cm, lungimea segmentilor 5,6—7,3 cm, grosimea sîrmelor 0,3—0,6 cm.

Lanţurile au fost folosite în lumea celtică ca brăţări, colane, brîie sau pentru prinderea săbiilor⁸. Sînt apariţii foarte frecvente în mormintele celtice dar sînt puţine cele asemănătoare cu cel descoperit de noi la Curtuiuşeni⁹.

4. Rozetă de fier (fig. 3/1). Este lucrată dintr-o tablă subţire (g. 0,05 cm) prin ciocănire. Este de formă emisferică avînd pe margine un

³ Ibidem, *Idem*, fig. 2/2—3; 15/17.

⁴ M. Roska, în *Közlemények*, IV, Cluj, 1944, fig. 38/1-1 a.

⁵ I. Némethi, *Nord-vestul României de la Hallstattul tîrziu pînă la Latèneul mijlociu* (teză de doctorat). În mormintele 14, 36, 154, 164.

⁶ Hunyady II., *Die Kelten im Karpatenbecken*, Budapesta, 1942, pl. XVI/13.

⁷ J. M. de Navarro, în *BerRGK*, 40, 1959, p. 85.

⁸ J. Déchelette, *Manuel d'archéologie*, II, Paris, 1914, fig. 434, 441/4.

⁹ Vl. Zirra, *Un cimitir celtic în nord-vestul României*, Baia Mare, fig. 35, M. 18/V.

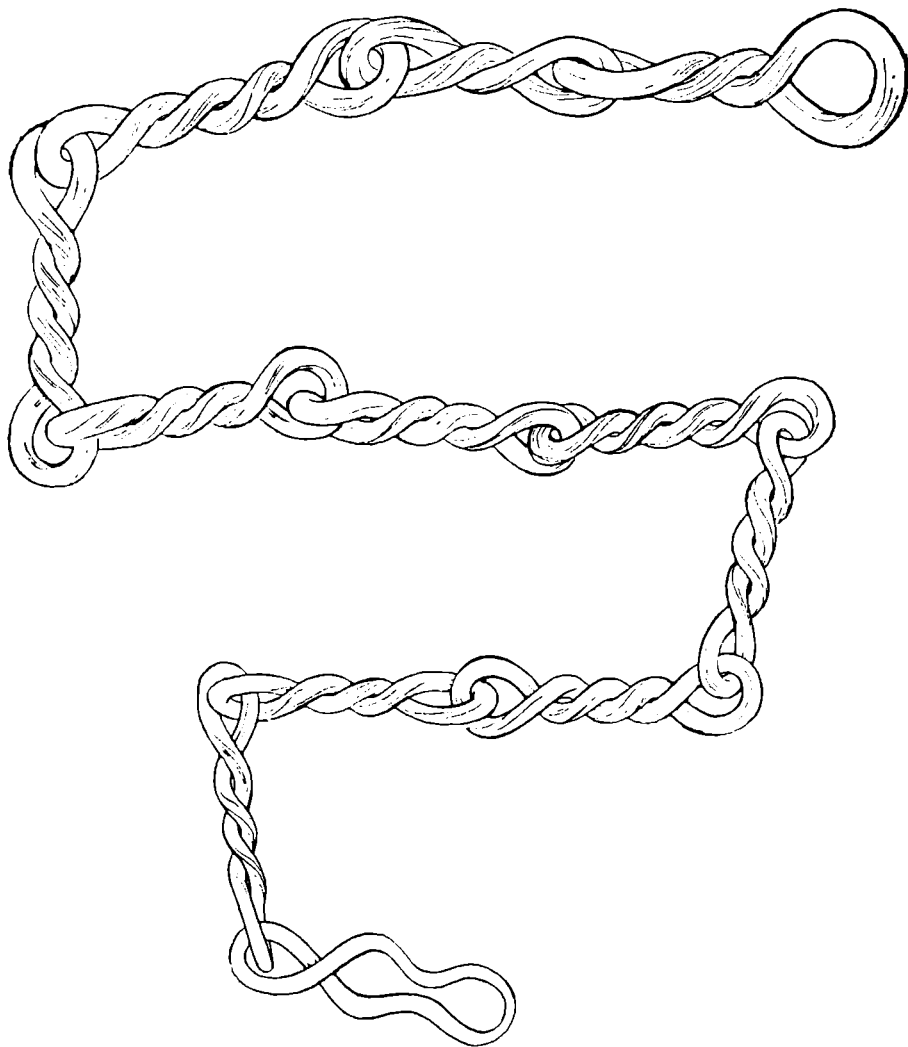

Fig. 2. *Curtuiuşeni*. Inventarul mormintului celtic. Lanţ de spadă din fier.

mic chenar. „Umbo-ul“ este întrerupt, în partea superioară, de un mic prag. În centru discul este perforat.

Suprafaţa exterioară a fost decorată prin gravare cu linii sinusoidale, foarte puţin adâncite şi subţiri. Oxidarea puternică şi tratamentele aplicate la restaurare au şters, în bună parte, decorul. Chenarul este decorat cu mici triunghiuri haşurate, legate etc. Pe rozetă, între chenar şi prag, sînt gravate 4 motive semicirculare dispuse simetric. În interiorul lor pal-

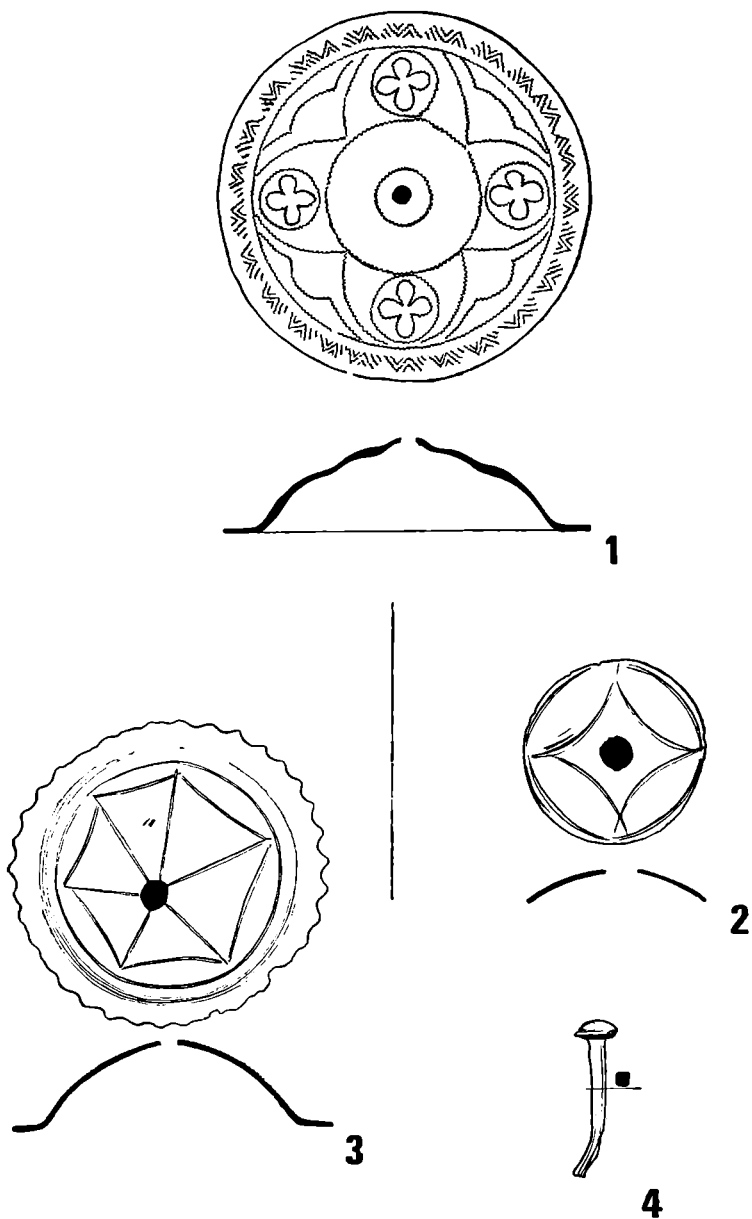

Fig. 3. *Curtuiuşeni*. Inventarul mormîntului celtic. Rozete decorative de scut şi cui de fier.

mete cu motivul „trifoi cu 4 foi“. În intervalele dintre semicercuri sînt dispuse arcade.

Dimensiuni: Diametrul 8 cm, I. 2 cm.

5. **Rozetă de fier** (fig. 3/2). Este lucrată dintr-o tablă subțire (gr. 0,08 cm) și are o formă emisferică ca un chenar exterior vălurit. Mijlocul este perforat de un orificiu circular. Rozeta este decorată, prin gravare cu linii incizate. Ornamentul constă în ghirlande legate ce dau un motiv stelar cu 6 colțuri. Din ele pleacă spre centru, unde se află un orificiu, linii drepte.

Dimensiuni: Diametru 6,9 cm, I. 0,8 cm.

6. **Rozetă de fier** (fig. 3/3). Este lucrată dintr-o tablă mai groasă (gr. 0,1 cm) și are forma unei calote cu un orificiu larg în partea superioară și centrală.

Este decorată cu linii pronunțate ce formează arcuri de cerc legate într-un motiv stelar cu 4 colțuri.

Dimensiuni: Diametru 3,9 cm, I. 0,8 cm.

7. **Cui de fier** (fig. 3/4). Are un buton discoidal la un cap iar vârful este ușor îndoit.

Dimensiuni I. 3,4 cm.

Cele trei rozete au constituit, fără îndoială, elementele decorative ale unui scut de lemn. Ele erau dispuse pe partea exterioară a scutului, fie pe mediana verticală, fie pe cea orizontală. Erau fixate prin cuie-piroane de genul celui descris de noi mai sus. Dimensiunile cuiului sînt în concordanță cu diametrele orificiilor de pe discuri și cu înălțimea lor.

Piese asemănătoare cu discurile descoperite întîmplător la Curtuișeni se cunosc din necropolele de la Pișcolt¹⁰, Dezmir¹¹, Aiud¹², din Ungaria¹³ și Cehoslovacia¹⁴. Sînt însă rare piesele de fier decorate în maniera întîlnită pe discurile de la Curtuișeni.

Deși anumite elemente decorative asemănătoare sînt întîlnite pe falere¹⁵ sau chiar pe vasele de lut¹⁶, nu cunoaștem nici o analogie exactă, de exemplu, pentru motivul fitomorf prezent pe rozeta cea mare.

Ornamentul riguros dispus, simetria motivelor, folosirea motivelor vegetale, sînt elemente ale așa-zisului stil sever din perioada timpurie a civilizației celtice (Lt. A și B)¹⁷. Acest stil se va menține mai ales în spațiul nostru, și în etapă întîrziată a Latène-ului B (B2), perioadă în care încădrăm întregul inventar descoperit în necropola celtică de la Curtuișeni.

¹⁰ I. Némethi, *op. cit.*, M. 36, 164, 207.

¹¹ M. Roska, *op. cit.*, fig. 36/6, 7; 32/3—3 a.

¹² I. H. Crișan, în *ActaMN*, 1, Cluj, 1964, p. 13/10—13.

¹³ A. Uzsoi, în *AE*, 1970, 1, fig. 8; I. Hunyady, *op. cit.*, pl. 12/16.

¹⁴ B. Benadik, în *Slov. Arch.*, 1, 1975, pl. 7/4.

¹⁵ J. Déchelette, *op. cit.*, fig. 693.

¹⁶ I. Hunyady, *op. cit.*, pl. 59/1, 5; 74/5.

¹⁷ Vl. Zirra, în *Dacia*, N. S., XV, 1971, p. 219—222.